

ENTOMOLOGISCHE BERICHTEN

UITGEGEVEN DOOR

De Nederlandsche Entomologische Vereeniging

No. 149.

Deel VII.

1 Mei 1926.

Adres der Redactie:

DR. J. TH. OUDEMANS, SCHOVENHORST, PUTTEN (G.).

INHOUD: L. H. SCHOLTEN, *Larentia rivata* Hb. en *Larentia sociata* Bkh. — A. STÄRKE, Nieuwe Nederlandsche Formiciden. — Dr. A. C. OUDEMANS, Acarologische Aanteekeningen LXXXI.

De Bibliotheek der Nederlandsche Entomologische Vereeniging, Koloniaal Instituut, Mauritskade 65—66, Amsterdam, is geopend op werkdagen van 9.30—12 en van 1—4.30 uur, des Zaterdags slechts van 9.30—12 uur.

Larentia rivata Hb. en Larentia sociata Bkh.

In den „Catalog” van Staudinger (1901) komen onder no. 3436, 3437 en 3438 voor: *Larentia rivata* Hb., *Larentia sociata* Bkh. en *Larentia unangulata* Hw., drie soorten, die onderling groote overeenkomst vertoonen, niet alleen als vlinder, maar ook als rups en pop.

SNELLEN schrijft in „De Vlinders van Nederland, Macrolepidoptera”, in een noot op blz. 635: „Hier moet vermeld worden *Cidaria* (= *Larentia*) *unangulata* Haw., die zich bij gelijke kleur en aanleg van teekening als *biriviata* (= *sociata*) en *rivata* van deze onderscheidt doordat het middenveld franjewaarts geheel ongegolfd is, met uitzondering van een tand op ader 4. De soortregten van *unangulata* staan evenwel nog verre van vast en zelfs die van *rivata* zijn nog niet boven alle verdenking verheven”. SNELLEN vermeldt *unangulata* niet als inlandsche soort, doch slechts als een variëteit.

Van de beide andere soorten zegt hij op blz. 667: „Of

biriviata Borkh. en *rivata* (W.V.)¹⁾ specifiek verschillen, zou ik nog betwijfelen, maar nog geen regten overgang gevonden hebbende, ben ik genoodzaakt, de scheiding te behouden”.

Of die soortenkwestie later afdoende beslist is, weet ik niet; maar ook de latere schrijvers wijzen op de groote overeenkomst der drie genoemde soorten.

Daar ik in de gelegenheid ben, speciaal over één dezer soorten, die in ons land zeldzaam is, enkele bijzonderheden mede te deelen, mogen deze hier volgen.

Op 17-7-1925 ving ik in den Bijvank te Beek bij Didam twee afgevlogen ♀♀ van *L. rivata*, welke op 18 en 19 Juli 20 eitjes legden. Hieruit heb ik 12 vlinders gekweekt. Zoo snel als bij deze is mij dat nog bij geen andere gelukt. Ziehier een paar aantekeningen:

18—19 Juli: eieren.

23—24 Juli: rupsen.

1 Augustus: rupsen pl.m. 1 c.M. lang.

6—9 Augustus: tweede vervelling, waarbij ik o.a. zag, dat een paar rupsen de afgestroopte huid opaten.

11—14 Augustus: rupsen kruipen weg ter verpopping.

2 September: eerste vlinders verschijnen.

Dus 6 weken na 't vangen van het moederdier had ik de volgende generatie!

Op 1 Augustus ben ik in den Bijvank gaan zoeken naar de rupsen van *L. rivata*, en 't gelukte me, ze op dien dag, en eveneens op 5 en 8 Augustus, op *Galium mollugo* te vinden, in 't geheel ruim 50, half- en bijna volwassen exemplaren. Op 8 Augustus heb ik één volwassen rups te Didam gevonden.

Van die gevonden rupsen heb ik de volgende beschrijving gemaakt:

Rupsen 10-pootig, stevig, nogal breed, iets plat, de grootste tot 2.7 c.M. lang.

Kleur sterk uiteenlopend, licht of donker geelgroen, grijsgroen of grijsbruinachtig. Teekening varieerend wat duidelijkheid betreft.

Kop grijs, met bruine vlekken en stippen.

1). Is dit W.V. een drukfout? Want verder geeft Snellen *rivata* den auteursnaam H.

't Geheele lichaam bedekt met witte puntjes, waarin fijne haartjes staan; op de voorste en achterste segmenten zijn deze puntjes minder duidelijk.

De ruglijn, min of meer donkerbruin, is bij alle rupsen duidelijk op de borstringen, en zet zich vanaf de tweede helft van het achtste segment weer voort tot het einde van den laatsten ring. Aan weerszijden van de ruglijn een lichte lijn, die daar, waar de ruglijn donker is, helder wit, en op de andere segmenten vager is, al naar de hoofdkleur van de rups bleekgroen, rose of geel. Ze wordt hier dikwijls afgebroken door de donkere, hoekvormige teekening op ringen 4-8, die bij alle exemplaren, hoewel niet steeds even duidelijk, aanwezig is en waarvan de punt kopwaarts is gericht. Zeer constant is bij alle rupsen een figuur, die door den top van bovengenoemde hoeken wordt ingesloten. Ze is zeer duidelijk aanwezig op de geledingen 4-5, 5-6, 6-7 en 7-8 en soms minder duidelijk of heelemaal niet op 8-9. Als ze hier aanwezig is, is ze tevens het uiteinde van de donkere dorsaallijn.

Deze figuur is speervormig, met de — stompe — punt naar den kop gericht, witomrand en donker gevuld. Deze vulling heeft dezelfde kleur als de dorsaallijn. De stompe punt steekt als helderwitte stip duidelijk tegen de donkere vulling af.

Zijdestreep als de subdorsalen, het duidelijkst op de laatste segmenten; zij zet zich voort op de naschuivers, waar zij aan de bovenzijde donker afgezet is. De buikzijde bij vele exemplaren lichter dan de bovenzijde. In de geelwitte zijdestreep de donkere stigmata. Bij meerdere exemplaren zwarte vlekken op ring 6, 7 en 8. Langs de buikzijde lichte lijnen.

De gekweekte rupsen waren meer éénkleurig. De hoofdtint was bruin, weinig groen of geel. Tegen de verpopping waren de rupsen meer grijs en geelbruin gekleurd.

Zou de oorzaak van de zeer afwisselende kleur der gevonden rupsen kunnen gelegen zijn in het feit, dat verreweg de meeste geïnfecteerd bleken te zijn door parasieten, dus niet gezond waren? Van mijn ruim 50 rupsen kreeg ik maar 11 poppen.

Terwijl al mijn gekweekte poppen kort na elkaar de vlinders gaven, kwam er van de gevonden rupsen slechts één tot vlinder. De andere poppen overwinteren nu.

Toen ik eenmaal *rivata*-rupsen had, wilde ik ook gaarne de rups kweken van *L. sociata*, maar ik kon in de eerste dagen van Augustus slechts een enkel ♀ van die soort machtig worden, op dezelfde vliegplaats, waar ik de *rivata* had gevonden. Daarvan kreeg ik op 11 Augustus 15 eitjes, die ook na 5 dagen uitkwamen, en geelgroene rupsjes leverden. Ook deze vervelden twee keer, en waren eind Augustus volwassen. Den 1en September waren ze alle (nog 12) weggekropen ter verpopping.

Beschrijving der rups van *L. sociata*.

Kleur weinig varieerend, donkergrijs, sommige ex. met iets-bruine tint, maar 't geel en groen der *rivata*-rupsen was hier geheel afwezig. Door de aardgrauwe kleur terstond van de *rivata*'s te onderscheiden. Maar of dit verschil constant is, zou ik niet durven beweren; hiervoor zou ik van beide soorten meer rupsen moeten zien.

Kop donkerder dan van *rivata*.

De subdorsalen duidelijk langs de donkere ruglijn, in 't midden slechts hier en daar vaag aangeduid, wit of bleek-rose.

De haakvormige teekening meest een flauw donkere lijn. De speervormige figuur als bij *rivata*, ook donker gevuld, en helder afstekend tegen den donkeren rug. De punt, even stomp als bij *rivata*, is niet zoo sterk geprononceerd wit als bij *rivata*. Zijdestreep meest onduidelijk, soms donker afgezet; kleur dezelfde als die van de subdorsalen, het duidelijkst op de laatste segmenten en de naschuivers. Stigmata zwart. Sommige exemplaren hebben zwarte vlekken op ringen 6-7-8. Buikzijde als bij *rivata*, doch donkerker.

Over 't geheel waren de *sociata*-rupsen iets kleiner dan die van *L. rivata*.

De poppen zijn op 't oog niet van elkaar te onderscheiden. Daarom ging ik de staartspitsen onderzoeken en toen deed er zich voor mij een groote moeilijkheid op. Zooals Dr. J. TH. OUDEMANS in zijn „Nederlandsche Insecten” op blz. 390 schrijft, geeft de uitmonstering der staartspits door haar groote verscheidenheid van de beste onderscheidingskenmerken voor

de poppen aan de hand. Nu zegt BERGE-REBEL van *L. rivata*: „Puppe mit feiner Spitze am Kremaster”; van *L. sociata*: „P. mit feiner Afterspitze” en van *L. unangulata*: „P. mit 2 Hakenborsten am Ende”.

Als er dus twijfel bestond tusschen de poppen van *L. unangulata* en de beide andere soorten, dan kon deze moeilijkheid gauw opgelost worden.

Ik onderzocht al mijn poppen van *L. rivata* en van *L. sociata*, en wat bleek? Bij alle poppen, zonder uitzondering, was de cremaster voorzien van „2 Hakenborsten am Ende”. Daar zat ik nu met mijn uitstekend kenmerk! Daar de kwestie mij nu eenmaal interesseerde, vroeg ik Prof. REBEL, werkzaam aan het Natuurhistorische Museum te Weenen, per brief, hoe het nu eigenlijk met dat cremaster-uiteinde zat. Deze was zoo vriendelijk, mij te melden, dat hij indertijd, toen hij het manuscript voor BERGE gereed maakte, geen poppen ter vergelijking bij de hand had van *L. rivata* en *L. sociata* en daarom aangewezen was op 't geen O. HOFMANN daarover in het werk van zijn broeder E. HOFMANN vermeldde.

Dit onderscheidingsmiddel tusschen *L. unangulata* en de beide andere soorten kon dus geen dienst doen, en *L. unangulata* blijkt, wat de pop betreft, niet zoo ver van de beide verwante soorten af te staan.

De verschilpunten tusschen de vlinders van *L. rivata* en *L. sociata*, zooals die aangegeven worden, komen zeer sterk uit, als men van beide soorten een flink aantal exemplaren naast elkaar plaatst. Dan ziet men terstond, dat *rivata* toch een heel ander dier is, forscher van bouw en teekening. Geen enkele van mijn *sociata*-exemplaren heeft ook dien blauwgrijzen glans op de buitenste vleugelhelften, dien alle *rivata*'s hebben. Dezelfde glans heeft ook *L. albicillata* *L.*

Omtrent de vliegtijden loopen de verschillende opgaven nogal uiteen, speciaal over *L. rivata*. Over *L. sociata* wordt meestal opgegeven: Mei-Juni en Augustus, wat geheel met mijn ervaring gedurende de laatste drie jaar overeenkomt. ECKSTEIN geeft voor de 2e generatie ook Juli op. Inderdaad vond ik in 1925 een exemplaar op 11 Juli en een op 21 Juli. Het eerste is wel een heel vroeg 2e generatie-dier geweest.

Ik geloof, te mogen aannemen, dat de hoofdvliegtijd van *L. sociata* valt van half Mei tot begin Juni en van eind Juli tot eind Augustus.

Van *L. rivata* wordt aangegeven: Juni-Juli, terwijl BERGE-REBEL zegt Mei en Augustus. Dr. ECKSTEIN geeft dezen vliegtijd ook, doch vermeldt er bij: „In Gefangenschaft”. Op grond van mijn waarnemingen in den Bijvank gedurende 1924 en 1925, zoowel wat den vlinder als wat de rups van *L. rivata* betreft, meen ik te mogen aannemen, dat de vliegtijd van *L. rivata* juist tusschen de beide vliegperiodes van de 1e en 2e generatie van *L. sociata* in valt, en dat men de meeste kans, om *rivata*'s te vinden, heeft van half Juni tot half Juli.

Het is niet onmogelijk, dat er hier ooit een tweede generatie van *L. rivata* voorkomt, maar ik vermoed, dat deze wel tot meer zuidelijke gebieden beperkt zal zijn.

Herwen b./ Lobith.

L. H. SCHOLTEN.

Dec. 1925.

Nieuwe Nederlandsche Formiciden

(benevens enkele systematische opmerkingen).

De eerste lijst van inlandsche mieren (H. BOS, T. v. E. Dl. 30, 1887, blz. 181–198) bevat 32 vormen, de twijfelachtige meegeteld. Daarvan moeten er 7 of 8 worden afgetrokken, als waarschijnlijk onjuist gedetermineerd, te wijten aan de onvoldoende beschrijvingen.

De volgende opgave, alleen de Limburgsche soorten betreffend, van de hand van P. E. WASMANN S. J. (T. v. E. Dl. 34), telt, met inbegrip van de overgangen en rassen, 39 vormen (30 spec. en 9 var.). P. H. SCHMITZ S. J. noemt in zijn boek (1915) 35 vormen.

Bij de mieren is namelijk het begrip „soort” nog wat moeilijker te omgrenzen dan elders, en dit is in de literatuur ook tot uiting gekomen, dank zij het feit, dat hare systematiek evenzeer — en wel, terecht, als bijzaak, — door de groote waarnemers in het vrije veld, als FOREL, WASMANN, WHEELER, SANTSCI, is beoefend, als door de eigenlijke museumgeleerden. Daardoor is men in de myrmecologie